

Педагогічні науки

УДК 378.14

Смовженко Людмила Григорівна

*кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри
методики викладання української та іноземних мов і літератур*

Інститут філології

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Смовженко Людмила Григорьевна

*кандидат педагогических наук, доцент, доцент кафедры
методики преподавания украинского и иностранных языков и литератур*

Институт филологии

Киевского национального университета имени Тараса Шевченко

Smovzhenko Ludmila

*PhD in Pedagogy, Associate Professor of the Department of the
Ukrainian and Foreign Languages and Literatures Teaching*

Philology Institute of the

Taras Shevchenko National University of Kyiv

**ОСОБЛИВОСТІ ДИСТАНЦІЙНИХ ФОРМ НАВЧАННЯ
ІНОЗЕМНИХ МОВ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В
УКРАЇНІ**

**ОСОБЕННОСТИ ДИСТАНЦИОННЫХ ФОРМ ОБУЧЕНИЯ
ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ СТУДЕНТОВ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ
ЗАВЕДЕНИЙ В УКРАИНЕ**

**FEATURES OF DISTANCE LEARNING OF FOREIGN LANGUAGES
FOR STUDENTS OF HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS IN
UKRAINE**

Анотація. Було розглянуто особливості дистанційного навчання студентів іноземної мови в Україні. Автор прийшов до висновку, що система дистанційного навчання дає змогу об'єднувати й координувати навчальний процес, зокрема процес навчання іноземної мови, на рівні кількох закладів вищої освіти. Завдяки розвитку інформатизації можливим є застосування в освітньому процесі методів дистанційного навчання, які запозичують кращі риси традиційних форм і добре з ними інтегруються.

Ключові слова: форма навчання, дистанційна форма навчання, дистанційна освіта, іншомовна підготовка.

Аннотация. Были рассмотрены особенности дистанционного обучения студентов иностранному языку в Украине. Автор пришел к выводу, что система дистанционного обучения позволяет объединять и координировать учебный процесс, в частности процесс обучения иностранному языку, на уровне нескольких высших учебных заведений. Благодаря развитию информатизации возможным является применение в образовательном процессе методов дистанционного обучения, которые заимствуют лучшие черты традиционных форм и хорошо с ними интегрируются.

Ключевые слова: форма обучения, дистанционная форма обучения, дистанционное образование, иноязычная подготовка.

Summary. The features of distance learning of foreign language students in Ukraine were considered. The author came to the conclusion that the distance learning system allows combining and coordinating the educational process, in particular the process of teaching a foreign language, at the level of several higher educational institutions. Thanks to the development of informatization, it is possible to apply distance learning methods in the educational process that borrow the best features of traditional forms and integrate well with them.

Key words: *form of study, distance learning, Distance Education, Foreign Language Training.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Глобальний світовий перехід до інформаційного суспільства, освоєння технологій, а також політичні, економічні та соціальні зміни, що його супроводжують, прискорюють реформування освітніх систем. На допомогу традиційній освіті та вирішенню сучасних проблем приходять форма дистанційного навчання, що ґрунтується на педагогічних, інформаційних і телекомунікаційних технологіях ХХІ ст.

Удосконалення системи дистанційної освіти передбачає врахування всіх чинників, що визначають формат дистанційного навчання як якісно новий, ефективний вид навчання: можливість організації активної та продуктивної навчально-пізнавальної діяльності студента; забезпечення ефективного та якісного зворотного зв'язку, інтерактивності; сприяння індивідуалізації та диференціації процесу навчання; формування стійкої мотивації до творчо-пізнавальної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання теорії та практики дистанційного навчання знаходить відображення в багаточисельних працях вітчизняних і зарубіжних учених, педагогів та методистів (Т. Гарбуза, С. Деркач, Н. Думанський, В. Канава, А. Кемпбел (А. Campbell), Н. Клокар, Н. Корсунська, О. Кудлай, М. Мур (М. Moore), К. Осадча, О. Петерс (О. Peters), Є. Полат, С. Романюк, С. Сисоєва Д. Хуторський та ін.).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми полягає в тому, що на даний час актуальним залишається питання використання сучасних форм навчання іноземної мови у ЗВО.

Мета статті – вивчення особливостей дистанційного навчання студентів іноземної мови в Україні.

Виклад основного матеріалу. Освітньо-інформаційний простір є базою для самореалізації та самоосвіти особистості в XXI ст. Він надає можливості здобуття, осмислення й використання модерних знань за швидкозмінних обставин. Стрімкий сучасний технологічний процес і підвищення рівня інтелектуального розвитку вимагають від особистості безперервної освіти. Постійне набуття нових знань можливе за умов упровадження сучасних ідей та технологій у ланку вищої освіти, де рівень комп'ютеризації викладання та доступності навчального матеріалу збільшується з кожним роком.

На сучасному етапі значна увага приділяється інформатизації освіти, що визнано одним із стратегічних напрямів розвитку освіти в Україні [9]. З огляду на це, як зазначає професор Н. Лавриченко, у закладах вищої освіти доцільно використовувати інформаційно-ресурсне забезпечення [6].

Дистанційне навчання, як потужний інформаційний засіб, безпосередньо пов'язане із застосуванням комп'ютерних мереж у галузі освіти, зокрема з розробленням новітніх освітніх і навчальних програм, використанням Інтернет-ресурсів у навчально-виховному процесі, створенням електронних бібліотек, довідкових інформаційних систем, використанням спеціалізованих банків даних тощо. У «Положенні про дистанційне навчання», затвердженому Міністерством освіти і науки України, зазначається, що дистанційне навчання – це індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу в спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій [13].

Аналіз довідникової, методичної та педагогічної літератури з досліджуваної проблеми дає підстави визначити три складові цього

поняття: відкрите навчання, комп'ютерне навчання та активне спілкування викладача зі студентами з використанням сучасних телекомунікацій.

Розробник теорії дистанційного навчання М. Мур визначає його як «систему методів навчання, за якої викладання здійснюється окремо від навчально-пізнавальної діяльності студента, відтак комунікації між викладачем та студентом можуть відбуватися через друковані, електронні, механічні й інші засоби».

О. Петерс розглядає дистанційне навчання як метод передавання знань, навичок, системи поглядів за допомогою сучасних технологій і наукової організації праці, а також на основі активного застосування технічних засобів, особливо в процесі розроблення якісних дидактичних матеріалів.

Як вид навчання, який реалізується за допомогою телекомунікаційних засобів в умовах віддаленості суб'єктів навчання (студентів, викладачів, тьюторів) один від одного та супроводжується створенням навчальної продукції або її зовнішніми змінами (приростами), визначає дистанційне навчання А. Хуторський [17].

Погоджуємося з точкою зору Н. Думанського, що дистанційна освіта є сучасною технологією навчання, яка стрімко розвивається завдяки досягненням інформаційних і комп'ютерних технологій [2, с. 119].

Технології дистанційного навчання задовольняють вимоги сучасної освітньої парадигми інформаційного суспільства, серед яких дослідники виділяють: реалізацію масової освіти для всіх категорій населення незалежно від місця проживання, підтримку відкритого, особистісно-орієнтованого й безперервного навчання людини протягом усього життя, диференціацію й удосконалення професійної підготовки в закладах вищої освіти через задоволення різноманітних потреб студентів із різних соціальних і демографічних груп [16].

Аналіз різних думок і поглядів учених і педагогів, дає підстави впевнено стверджувати, що найважливішою умовою дистанційного навчання є використання сучасних електронних технологій: інтерактивного диска, електронної дошки оголошень, мультимедійного гіпертексту, які доступні через глобальну мережу Інтернет. Їх застосування сприяє активному залученню студентів до навчального процесу й ефективному його управлінню.

Дистанційна освіта має безліч переваг, відтак опанування іншомовним матеріалом і досягнення методичних цілей здійснюється завдяки доступу до великої кількості ресурсів автентичного матеріалу про країну, мова якої вивчається. До того ж, завдяки інтернет-ресурсам вони можуть брати участь у міжкультурному спілкуванні незалежно від місця перебування, тобто, використовувати іноземну мову можна як у навчальній аудиторії, так і поза її межами [15].

Навчання іноземної мови в сучасному світі ґрунтується на таких позиціях: 1) спілкування лежить в основі вивчення мови; 2) усвідомлення справжньої мети використання мови; 3) практичне опанування мови замість звичайного вивчення граматичних правил; 4) розвиток міжособистісного спілкування; 5) концентрація на процесі навчання та навчальному середовищі [14]. Дистанційне навчання відіграє важливу роль у розвитку всіх цих компонентів, адже Інтернет спонукає до спілкування та пропонує можливості, якими не можна скористатися в аудиторії. Крім того, використання комп'ютерно-опосередкованого спілкування допомагає перейти на позиції сучасних підходів у навчанні, зокрема студентоцентристського підходу. Важливо врахувати й те, що використання комп'ютерів і лептопів мотивує студентів та спонукає до навчання. І насамкінець студенти мають змогу соціалізуватися в суспільстві завдяки надсиланню повідомлень через Інтернет.

Розглянемо ознаки й переваги дистанційного вивчення іноземної мови, які представлено у табл. 1.

Таблиця 1

Переваги дистанційного вивчення іноземної мови [8]

Ознака	Характеристика
гнучкість	студенти в основному не повинні регулярно відвідувати заняття, а можуть навчатися в зручний для них час і в зручному місці
комплексність	можливість навчатися та працювати без відриву від виробництва чи іншого виду діяльності
економність	непотрібність у використанні навчальних аудиторій, натомість використання лише технічних засобів, концентроване подання інформації, використання та розвиток комп'ютерного моделювання допомагає знизити затрати на підготовку фахівців
технологічність	використання в навчальному процесі нових досягнень інформаційних технологій; зміна ролі викладача: він стає наставником-консультантом, який координує пізнавальний процес, постійно удосконалює методичні підходи, підвищує творчу активність і кваліфікацію, дбає про нововведення та інновації

Провідною метою навчання іноземної мови в закладах вищої освіти є формування комунікативної компетентності, тобто вміння отримувати повну інформацію під час читання іншомовного тексту, вміння правильно зрозуміти співрозмовника, а також висловити власну точку зору як в усній, так і письмовій формах [10]. Таким чином, особливістю навчальної дисципліни «Іноземна мова» є необхідність вироблення певних навичок та вмінь у різних видах мовленнєвої діяльності на основі знань про спосіб діяльності (комунікативна компетентність).

Існує декілька видів дистанційного навчання іноземної мови, які можна поділити на дві групи. Перша група – так звані «чисті» («pure») форми, коли навчання студентів охоплює всі види мовленнєвої діяльності в дистанційному середовищі. Зустріч викладача зі студентом за таких умов відбувається один раз на рік, як правило наприкінці вивчення курсу для підведення результатів навчання шляхом тестування, проведення екзамену, співбесіди, іншого виду контролю знань, вмінь і навичок [11].

Вони є найбільш повними й містять завдання для формування лексичних і граматичних умінь і навичок в усіх видах мовленнєвої діяльності.

Другий варіант – це дистанційні форми навчання іноземної мови включеного типу (англ. «sandwich», «hybrid»), які передбачають чергування дистанційних періодів самостійної роботи студентів й аудиторних занять у традиційному форматі. Цей вид можна розглядати як різновид організації очної форми процесу навчання [11]. Він наближений до автоматизованих навчальних програм з іноземної мови за умови використання комп'ютерної підтримки (CALL – Computer Assisted Language Learning). Останні мають на меті формування певних навичок і вмінь, закріплення матеріалу, який вивчається в аудиторії. Такі форми навчання носять лаконічний, стислий і нетривалий характер. Індивідуальна робота студентів переважає над груповою (проекти, тощо).

Отже, дистанційне навчання іноземної мови з використанням новітніх технологій має за мету формування й удосконалення мовної, мовленнєвої і соціокультурної компетентностей в усіх видах мовленнєвої діяльності. Завдяки дистанційному навчанню студенти мають доступ до нетрадиційних джерел інформації; змінюється їхнє ставлення до самостійної роботи, відкриваються можливості для творчої самореалізації, пошуку й закріплення професійних навичок. Натомість викладачі мають змогу реалізовувати інноваційні форми та методи навчання. Тому, зважаючи на стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, дистанційне навчання торує свій шлях до вдосконалення.

Процеси реформування вищої освіти в Україні в умовах соціально-економічного розвитку актуалізують підготовку фахівців із високим рівнем професійної компетентності, здатних творчо застосовувати набуті знання в процесі виконання фахових завдань, обмінюватися досвідом із фахівцями з інших країн, здійснювати професійну діяльність в умовах іншомовного середовища.

Із розвитком потреб суспільства змінюються головні аспекти в методиці викладання іноземних мов у закладах вищої освіти: із читання та перекладу літератури за фахом поступово переходимо до формування комплексного вміння здійснювати іншомовну комунікацію професійного спрямування. Поряд із цим особливого значення набувають інформаційні технології та формат дистанційного навчання, які, як показує досвід закордонних країн, здатні забезпечити оптимальні умови для набуття й розвитку вмінь і навичок комунікації іноземною мовою. Ці чинники зумовлюють потребу подальшого розвитку педагогічної науки в галузі викладання іноземних мов із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій [4].

Зазначимо, що в Україні електронні дистанційні курси з іноземних мов існують із 1996 р. [5]. Їхній стрімкий розвиток веде до вдосконалення форм і методів практичної реалізації дистанційної університетської освіти. Основними методичними принципами організації дистанційного навчання є: встановлення контакту, принцип усвідомлення курсу, який вивчається, принцип наочності, доступності, принцип урахування рідної мови студентів, позитивний емоційний фон [7].

До основних чинників, які мають важливий вплив на організацію дистанційного процесу навчання іноземних мов, Є. Полат відносить: а) урахування цілей та задач курсу, підбір мовленнєвого матеріалу; б) структурування курсу, його методичну та технологічну організацію (гіпертекстові технології, Web-сторінки); в) чітке планування роботи групи (організація малих груп, конференцій, до того ж аудіо- й відеоконференцій, організація систематичної звітності – як індивідуальної, так і групової); г) організацію постійних консультацій із викладачем і куратором сервера; д) налагодження та вмілу підтримку позитивного емоційного фону в групі в цілому та в кожного студента окремо. Процес іншомовного дистанційного навчання на різних освітніх етапах буде

результативним, а навчання якісним, якщо будуть створені та реалізовані такі головні умови: визначено й обґрунтовано систему дидактичних принципів дистанційного навчання іноземної мови; досліджено їх взаємну обумовленість на різних етапах дистанційного навчання; визначено роль викладача-технолога в процесі дистанційного вивчення іноземної мови; розроблено психолого-педагогічні фактори ефективності й підвищення якості дистанційного навчання іноземної мови [12]. Суттєвим фактором у побудові ефективної системи дистанційного вивчення іноземної мови є втілення дидактичного принципу систематичності й послідовності навчання, зокрема в плані лінгвістичного відбору, у послідовному вивченні матеріалу, в активній самостійній систематичній діяльності [6].

Безперечно, дистанційний курс має забезпечити творче й активне набуття студентом знань, навичок і умінь в обраній галузі. Ефективність дистанційного навчання іноземних мов досягається за умови встановлення якісного зворотного зв'язку між викладачем і студентом (із використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій) [14].

О. Чеботарьова зазначає, що серед основних концептуальних положень дистанційного навчання іноземних мов найбільший інтерес становлять активні технології, які передбачають широке використання дослідницьких, проблемних методів, застосування отриманих знань у колективній або індивідуальній діяльності, розвиток культури спілкування. З-поміж цих технологій найбільш ефективними є: а) навчання у співпраці або колективне навчання (cooperative learning), результатом якого є продукування нових знань самими студентами; б) метод проєктів, який дає змогу будувати навчальний процес відповідно до інтересів студентів та виявити їх самостійність у плануванні, організації та контролі власної навчально-пізнавальної діяльності, результатом якої є створення нового продукту.

Цікавим є досвід Є. Горошко з віртуального групового навчання англійської мови магістрантів з України та США з використанням Skype-технологій (табл. 2).

Таблиця 2

Особливості групового іншомовного навчання з використанням Skype-технологій [1]

Переваги	Недоліки
- спілкування з іншомовними партнерами,- удосконалення мовленнєвої практики, навичок усного та писемного мовлення,- набуття позитивних навичок спілкування через Інтернет,- відсутність обмежень щодо онлайн-презентації проміжних результатів виконання проекту та їх обговорення.	- недосконала структуризація модуля (відсутність чітко поставлених цілей і задач на початку модуля);- відсутність чіткого плану дій і термінів виконання проекту;- відсутність своєчасного зворотного зв'язку від іншомовних партнерів;- відсутність досвіду подібної роботи;- технічні проблеми, пов'язані з доступом до Інтернету

Проблему контролю навчальної діяльності студентів у ході дистанційної освіти порушує В. Канава, зауважуючи, що електронна пошта, інтернет-технології та навчальні форуми є чудовим засобом обговорення навчального матеріалу та взаємодопомоги студентів. Проте, як свідчить практика, без контролю викладача вони або не використовуються в цілому, або використовуються не за дидактичним призначенням. Тому для заохочення студентів до продуктивної роботи з інтернет-технологіями необхідно давати чіткі завдання, контролювати їх виконання та вводити заохочувальні бали до загального рейтингу успішності студента [3]. Автор зазначає, що якість роботи визначається курсовими та контрольними роботами, а також тестовими, заліковими й екзаменаційними засобами.

Висновки. Отже, система дистанційного навчання дає змогу об'єднувати й координувати навчальний процес, зокрема процес навчання

іноземної мови, на рівні кількох закладів вищої освіти. Завдяки розвитку інформатизації можливим є застосування в освітньому процесі методів дистанційного навчання, які запозичують кращі риси традиційних форм і добре з ними інтегруються.

Література

1. Горошко Е. И. Виртуальное групповое обучение (с использованием Skype-технологий) как средство реформирования магистерских программ университетов / Е. И. Горошко // Образовательные технологии и общество. 2010. Том 13. №2. С. 289-301.
2. Думанський Н. О. Класи сучасних технологій дистанційної освіти / Н. О. Думанський // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». 2008. № 26 (610). С. 119-125.
3. Канаво В. Методические рекомендации по созданию курса дистанционного обучения через интернет / В. Канаво. URL: http://www.edu/of/ru/zaoch/default.asp?ob_no=9523 (дата звернення 12.05.2021).
4. Клокар Н. Методологічні основи запровадження дистанційного навчання в системі іншомовної освіти / Н. Клокар // Шлях освіти. 2007. №4 (46). С. 38-41.
5. Кримська Н. М., Задорожня Т. П. Варіант організації дистанційного електронного курсу з іноземної мови для віртуального навчального середовища Moodle / Н. М. Кримська, Т. П. Задорожня. URL: <http://conf.vntu.edu.ua/humed/2008/txt/Sadoroznaja.php> (дата звернення 13.05.2021).
6. Лавриченко Н. М., Шарамко Н. А. Дистанційне навчання іноземних мов в Україні: проблеми і перспективи розвитку / Н. М. Лавриченко, Н. А. Шарамко // Вісник Глухівського національного педагогічного

- університету імені Олександра Довженка. 2018. Випуск 3(38). С. 26-32.
7. Ляхоцька Л. Дистанційне навчання як педагогічна технологія неперервної освіти / Л. Ляхоцька // Педагогічні науки. 2014. № 61-62. С. 33-39.
 8. Напрєєв Я. Освітній потенціал систем дистанційного навчання / Я. Напрєєв // Проблеми підготовки сучасного вчителя. 2010. № 1. С. 245-252.
 9. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року : Указ Президента України. Документ 344/2013 від 25.06.2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013#n10> (дата звернення 12.05.2021).
 10. Ніколаєва С. Ю. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах : підручник / С. Ю. Ніколаєва. К. : Ленвіт, 2001. 296 с.
 11. Олійник О. В. Інноваційні технології дистанційного навчання іноземної мови для студентів немовних ВНЗ / О. В. Олійник // Лінгвістичні дослідження : зб. наук. праць ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. 2014. Вип. 38. С. 238-246.
 12. Полат Е. С. Теория и практика дистанционного обучения : учебное пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / Е. С. Полат. М. : Академия, 2004. 416 с.
 13. Положення про дистанційне навчання : Наказ МОН України від 25.04.2013 №466. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#n18> (дата звернення 12.05.2021).
 14. Постоленко І. Навчання іноземних мов дистанційно: інтеграційний аспект / І. Постоленко // Проблеми підготовки сучасного вчителя. 2014. № 9(2). С. 54-60.

15. Прибилова В. Проблеми та переваги дистанційного навчання у вищих навчальних закладах України / В. Прибилова // Проблеми сучасної освіти. 2017. № 4. С. 27-36.
16. Сисоєва С. О., Осадча К. П. Стан, технології та перспективи дистанційного навчання у вищій освіті України / С. О. Сисоєва, К. П. Осадча // Інформаційні технології і засоби навчання. 2019. Том 70. №2. С. 271-284.
17. Хуторский Д. О. Принципы дистанционного творческого обучения / Д. О. Хуторский // Интернет-журнал Эйдос. 1998. URL: <http://eidos.ru/journal/1998/1111-05.htm> (дата звернення 12.05.2021).